

MITÄ ON HYVÄ KIELI — OM SPRÅKVÅRD OCH SPRÅKNORM

Olette kaikki tervetulleet tähän symposiumiin, jossa aiomme puida ikuista kysymystä »Mitä on hyvä kieli?» ja mikä on kielenhuollon osuus hyvän kielen luomisessa.¹ Tämä tilaisuus on ehkä historiallinen. Vaikka Helsingin yliopisto nykyisin on kaksikielinen ja kovasti kansainvälinenkin, näin ei aina ole ollut. Noin kuusikymmentä vuotta sitten yliopisto oli kieli-taistelun keskipisteenä ja taistelu käytiin suomen kielen puolesta ruotsin kieltä vastaan. Taistelu näkyi myös kielenhuollossa: suomenkieliset harrastivat svetisismien hävittämistä ja ruotsinkielisille oli juuri valjennut, että suomen kielen vaikutuksesta oli muodostunut ongelma.

»Tosiasioiden tunnustaminen on viisauden alku», sanoi jo presidentti Paasikivi. Tosiasia on, että maamme molemmat viralliset kielet elävät rinnakkain yhteiskunnan jokaisella tasolla ja että jatkuva rinnakkaiskäyttö johtaa molemminpuoliseen vaikutukseen. Toinen tosiasia on, että maamme molemmat viralliset kielet elävät rinnakkain myös kasvavassa kaksikielisessä kansalaisryhmässä. Kaksikielinen yksilö tuo ja vie aineksia kielestä toiseen huomaamattaan.

Nykyään tämä yksilön usein luova tapa käyttää kielellisiä resurssejaan muodostaa

tietyn uhan ruotsin kielelle. Jos ruotsin kieltä ei Suomessa pystytä ymmärtämään ilman jonkinlaista suomen kielen taitoa, siitä on kovin vähän hyötyä maamme ulkopuolella. Aiemmin, kun suomen kielen kehitys standardikieleksi oli ajankohtainen, oli tilanne tavallaan päinvastainen. Ruotsin kieli nähtiin silloin esteenä suomen kielen kehitykselle. Nykyisin ruotsin kielen interferenssi on pikemminkin pikanttia.

Vi kommer under symposiets första dag att koncentrera oss på mer generella, kanske rentav ideologiska, utgångspunkter för det språkvårdsarbete som utförs på finska och svenska i Finland. Vi skall se på de utgångspunkter den finska och den finlandssvenska språkvården har, och vi skall begrunda existerande myter och stereotyper om vad språkvårdsarbetet går ut på eller borde gå ut på. Vi kommer säkert att komma in på språkvårdaren, språkexperten själv: han är alltför slapp och tillåter för mycket, han är alltför sträng och blandar sig i allting, han borde vara polis och rycka ut med böter, kanske fängelsestraff, samtidigt som han inte borde hindra språkbrukarens fria kreativa språkbehandling. Vad språkvården vill och varför språkvårdaren aldrig kan vara någon till lags kommer att stå klart för oss innan dagen är slut.

¹ Tämän osaston kirjoitukset lukuun ottamatta Lyytikäisen ja Anhavan kirjoituksia perustuvat esitelmiin, jotka pidettiin Kotikielen Seuran, Hugo Bergroth -sällskapetin, Helsingin yliopiston suomen kielen laitoksen ja Nordican järjestämässä symposiumissa Mitä on hyvä kieli? — Om språkvård och språknorm 9.–10.2.1996. Pentti Leinon esitys on julkaistu Tieteessä tapahtuu -lehdessä (2/96).

Nästa dag skall vi se på språket och språkvården i några bestämda sammanhang. Då skall vi behandla de nya internationella sammanhang då våra språk möter andra språk ute på den europeiska arenan. Då vi måste stå beredda att handskas med interferens från olika »utrikiska språk». Därefter går vi över till att tala om två viktiga påverkare: skolan och massmedierna. Och då är det igen skäl att komma ihåg att den finska och den svenska språkvården i Finland arbetar under mycket olika villkor.

Monikielisessä maassa kielenhuoltaja joutuu usein pohtimaan sellaisia kysymyksiä, jotka kielten välinen kontakti synnyttää. Tämä ei suinkaan ole kielenhuollon ainoa tai tärkein tehtävä. Kielenhuollon päämäärä on tarjota neuvoja, luoda keinoja ja vetää suuntaviivoja, jotta jokainen kielenkäyttäjä kohtaisi ja osaisi itse tuottaa hyvää kieltä eli kieltä, joka on selkeää, tilanteeseen hyvin istuvaa ja sujuvaa.

Kielenhuolto ei pysty eikä myöskään pyri sekaantumaan joka tilanteeseen, jossa kieltä käytetään. Voidaan ehkä luonnostella seuraavanlainen nelikenttä, jossa muodollinen–ei-muodollinen kielenkäyttö ja kirjoitettu–puhuttu kieli yhdistyvät eri tavalla. On kuitenkin hyvä muistaa, että tämä kuvio on erittäin karkea ja liioiteltu.

	muodollinen	ei-muodollinen
kirjoitettu	1	2
puhuttu	3	4

1) Muodollinen kirjoitettu kieli on luultavasti kielenhuollon tärkein kohde. Esimerkkinä voidaan kuvitella lakitekstiä, väitöskirjaa ja muuta asiaproosaa. Tällöin kirjakielen säännöt sitovat (tai tukevat) kirjoittajaa. Ei ole kovin mielekästä käyttää omatekoista oikeinkirjoitusta, ja tyylillisesti huono sananvalinta heikentää tekstin (ja kirjoittajan) uskottavuutta.

2) Myös vähemmän muodollinen kirjoitettu kieli on kielenhuollolle tärkeä. Kirjoittajaa sitovat edelleen kirjakielen säännöt mutta eivät ehkä yhtä tiukasti. Kaunokirjallisuus ja sanomalehdet joutuvat mielestäni noudattamaan sääntöjä enemmän kuin sellainen kirjoittaja, joka viestittää sanomansa ei-julkisella arenalla. Päiväkirjamerkinät ja ystävien väliset kirjeet voivat poiketa normista, koska kirjoittaja ja lukija voivat itse päättää uusista säännöistä. Myös sähköpostiviestit voivat kuulua samaan kastiin.

3) Kun siirrymme kirjakielestä puhuttuun kieleen, kielenhuollon mielenkiinto ja vastuu vähenee. Kuitenkin radio- ja televisiotoimittajien kieltä tulisi mielestäni huoltaa. Kun he puhuvat kuuntelijoille, he toimivat ammattiroolissaan ja heidän kieltään pidetään mallina. Sama koskee tietysti myös kaikkia opettajia. Ongelmana on löytää tasapaino oman henkilökohtaisen kielen ja jonkinlaisen normikielen välillä.

4) Kaikentyypiset ei-muodolliset keskustelut — riidat, puhelinsoitot, ruokapöytäkeskustelut, cocktailkutsujen jutustelut, juorut, viettelyt, vitsailut yms. — voi huolehti käydä ilman kielenhuoltajan kommentteja. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, ettei niissäkin tilanteissa olisi hyötyä hyvin istuvasta kielenkäytöstä. ■

MARIKA TANDEFELT
Svenska handelshögskolan, PB 479,
00101 Helsingfors
 E-post: *tandefel@shh.fi*